BOK

Saer El-Jaichi

Early Philosophical Sufism

Gorgias Press, 2018

ANMELDT AV Moa Airijoki

Early Philosophical Sūfism är ursprungligen författaren Saer El-Jaichis doktorsavhandling, som nu omarbetats till denna publikation från Gorgias Press. El-Jaichi förklarar i introduktionen att han, i och med denna bok, vill tillhandahålla en ny filosofisk läsning av den tidige sufiske mystikern Husayn Ibn Mansūr al-Hallāğ (Al-Hallāj). Al-Hallāj, som föddes i Persien under 800-talet, är framför allt känd för eftervärlden som en karismatisk poet som bland annat sade sig känna Guds närvaro, något som ledde till att han sedermera blev anklagad för hädelse och avrättad i Bagdad. Al-Hallāj är dock mindre känd som filosof – något som El-Jaichi med denna bok vill råda bot på. Författaren menar att den rådande syn på Al-Hallāj som en anti-filosofisk tänkare, endast inriktar sig på mystiska och teologiska utsagor. Denna syn på Al-Hallāj, som El-Jaichi menar delas av såväl de äldre generationernas västerländska islamologer som av nutida, muslimska idéhistoriker, kan förstås utifrån en övergripande intention hos dessa historiker att vilja rena det klassiska sufiska tankemönstret från »främmande», icke-autoktona element, såsom exempelvis nyplatonism.

El-Jaichi vill ge en ny och motsatt bild av Al-Hallāj, där han istället framstår som en islamsk filosofi, stöpt i nyplatonsk filosofi via den grekiska litteraturens arabiska renässans. El-Jaichis huvudtes är således att Al-Hallājs tankesystem bäst kan förstås som ett uttryck för den tidigmedeltida, arabiska nyplatonska traditionen

«El-Jaichi vill ge en ny och motsatt bild av Al-Hallāj.»

(främst i form av översättningar och parafraaser av de grekiske filosoferna Plotinos och Proklos) som El-Jaichi menar att Al-Hallāj var starkt influerad av. El-Jaichi menar vidare att Al-Hallāj bidrog till den medeltida framväxten av sufisk metafysik och filosofi. För att teckna denna nya, filosofiska porträttering av Al-Hallāj gör El-Jaichi i denna bok en läsning och omfattande tolkning av ett urval av poetiska skrifter.

Early Philosophical Sūfism är uppdelad i fyra kapitel, som vardera behandlar ett centralt nyplatonskt tema som El-Jaichi finner i Al-Hallājs skrifter. Bokens introduktion och avslutning är blygsamma i jämförelse med dessa fyra kapitel, som är mycket omfattande, grundliga och detaljerade. I det första kapitlet argumenterar El-Jaichi för hur Al-Hallāj bedriver nyplatonsk via negativa (negativ teologi) som en filosofisk metod, för att uttrycka Guds outgrundlighet. El-Jaichi

menar att Al-Halläjs via negativa-diskurs blir en medelväg mellan å ena sidan den tidiga förnufts-baserade teologiska mu'tazilit-skolan och å andra sidan den sunnitiska asharitiska skolan. Enligt El-Jaichi använder sig Al-Halläj av negativ teologi för att han, i samstämmighet med nyplatonisk epistemologi, vidhåller att kunskap om Gud kommer genom förståelsen av vad Gud *inte* är. Emedan bland annat den franske islamologen Louis Massignon tidigare tolkat Al-Halläjs *via negativa* som »endast» en sufisk-teologisk utsaga, så vill El-Jaichi därmed istället se Al-Halläjs teologi som en del av hans övergripande filosofiska tankesystem. I bokens andra kapitel diskuterar El-Jaichi hur Al-Halläjs kosmologiska och teofaniska tankegångar (om Guds inblandning och närvaro i världen) är baserade på en nyplatonisk föreställning om att Gud, vars natur är odelbar, skapar och deltar i världens mångfald genom gudomliga, så kallade »vertikala» kausala samband närhelst Gud kontemplerar sig själv. El-Jaichi menar därmed att tidigare historiker felaktigt tolkat Al-Halläjs kosmologi som panteistisk, när hans kosmologi i själva verket helt kan förklaras som en tolkning av nyplatonisk metafysik. I det tredje kapitlet behandlar El-Jaichi Al-Halläjs syn på människans relation till Gud och frälsning, något som främst uttrycks i hans mystiska poesi. El-Jaichi menar att Al-Halläj även inom dessa mer mystiska tankegångar är inspirerad av nyplatonska utsagor om att Gud är det Goda, universums finala orsak, och det högsta objektet för mänsklig kunskap, längtan och åtrå. Slutligen diskuterar El-Jaichi i det fjärde kapitlet Al-Halläjs porträttering av profeten Muhammad som varande det förut-existerande intellektet (även kallat *ljuset* (Ar: *nūr*) något som, i nyplatonisk anda före tid och rum, blev den kosmiska arketypen, och därigenom idealet för människan att sträva emot. Även i porträtteringen av Muhammad ser El-Jaichi alltså nyplatonismen, här representerad i den samtida sufiska och

samtidigt nyplatonska hadith qudsi-traditionen, som Al-Halläjs främsta filosofiska och teologiska förebild.

Som ovan nämnt baseras *Early Philosophical Sūfism* framför allt på ovan nämnda analyskapitel. En aspekt som är både positiv och negativ är att El-Jaichi har valt att indela boken fyra analyskapitel efter nyplatonska, övergripande idéer, som sedan textutdrag från Al-Halläj speglas i. Ett sådant upplägg stärker El-Jaichis tes, samtidigt som läsaren kan uppleva det svårt att hålla distans till El-Jaichis analys, då hans urval av Al-Halläjs texter och passager blivit interpolerade i en ny, för boken logisk, ordning. Eftersom de fyra analyskapitlen är upplagda efter samma hypotes – nämligen att Al-Halläj bör ses som en nyplatonisk filosof – blir det dessutom något upprepande att läsa samtliga analyskapitel efter varandra. El-Jaichi är noga med att poängtera att boken endast fokuserar på en nyplatonisk tolkning av Al-Halläj, och inte av medeltida islamsk och sufisk filosofi i stort. För den filosofihistoriskt intresserade är El-Jaichis analyser både grundliga och väl presenterade, med både (translitterade) originaltexter, översättningar, analyser och synteser i en god balans, och vilket gör *Early Philosophical Sūfism* en givande och inspirerande läsning. För en läsare som inte har filosofihistoria som specialintresse kan boken av denna anledning tyckas vara alltför specialiserad. En mer omfattande och bred introduktion och, framför allt, ett avslutande kapitel där analysen sätts in i bred kontext hade gett boken en chans att nå en bredare publik.